

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Academiae Kiloniensis Prorector et Senatus orationem
solemnem Augustissimi Regis Christiani VII natali die 29.
Januarii 1798 habendam indicunt. De Gestu Veterum
Scenico Observationes**

Baden, Torkel

Kiliae Holsatorum, [1798?]

VD18 13382748

De scurrilitate verberum in scena.

urn:nbn:de:gbv:45:1-8303

Exclamant crebro, dominorum iram perhorrescentes, motuque eo laterum, qualis esse ad verbera solet⁴⁷⁾, capite in humeros contracto, ut qui miserabili visu flagrum se in tergo praesentire indicant⁴⁸⁾.

Exclamant pariter in admiratione, manum immodice allevantes⁴⁹⁾.

Interdum stupore correptos cernere licet, capite retroacto brachiisque incurvatis et una cum reliquo corpore rigentibus ita, ut brachio exerto introspiciatur latus⁵⁰⁾.

In indignatione denique humerus alter contrahitur manumque deorsum tenditur⁵¹⁾. Sed ea humerorum contractio, et allevatio, auctore Quinctiliano⁵²⁾, raro decens. Breviatur enim, sunt verba ipsius, cervix, et gestum quendam humilem atque *servilem* et quasi fraudulentum facit.

Oris depravationem, comicis servis assignem, an personae de mimo, haesito. Locus saltem Ciceronis⁵³⁾, quo gestus intemperantiam exagitat, de mimis rectius quam de comicis actoribus intelligendus videtur.

De scurrilitate verberum in scena.

Marmor anaglypho opere caelatum est; Museum Herculanense tenet, quod similitudinis, quae rebus effictis cum tabella comica in personato Terentio Vaticano intercedit, seducti docti viri, argumentum scenae ex Andria Terentii adumbratum sistere in animum sibi induxerunt. Primus *Casp. Bartholinus*

47) Damnat hunc Quinctil. XI, 3.

48) Andr. III. 5. Fig. 18.

49) Eunuch. I. 2. Fig. 2.

50) Adelph. V. 1. Fig. 20. Damnat hunc pariter Quinctilian, loc. cit.

51) Eunuch. II. 1. Fig. 3.

52) loc. cit.

53) de Or. II. 61.

fuit⁵⁴⁾, qui monumentum scenicum, ex *Fulvii Ursini* libro manu exarato, ut scribit, communicatum secum, in lucem proferret aeri que incisum exhiberet. Verum is, uno tibiaram negotio distentus, quarum gratia sculpturam veterem excitat: personarum auctoritatem et argumentum penitus intactum integrumque omisit. *Ficoronius*, diligens operum scenicorum ex antiquitate investigator, Terentium et ipse fundum interpretationis retinens, scenam certam *Andriae* terentianae, monumento Herculansenfi illustrando idoneam, subjecit⁵⁵⁾. Qua quidem in re, famae plus atque incertae fidei quam consilio atque rationi tribuisse, praejudicium quoque scenae illius in Marmore representatae propagasse verius quam praeivisse virum eruditum existimo. Illud namque diversitatis inter picturam Vaticanam⁵⁶⁾ atque sculpturam Bartholinianam observatur, quale si Ficoronio innotuisset, qua fiducia Terentio impu- taverit, quae hujus non sunt, haud sane intelligitur. Ut suspi- cari aliquis possit, arbitrio hominum et conventioni, quae mo- numentis veteribus subinde nomina imponit a rebus aliena, appellationem suam marmor nostrum acceptam referre; nomi- nis vero consensum ansam dedisse, ut cum pictura explorati minimeque dubii argumenti e nobilissimo Codice permutaretur, altero alteri absque suspitione erroris substituto. Nullus enim dubito, quin veteris Comoediae schema istud, quo tempore vulgaret Bartholinus, aedes Farnesinas Romae ornaverit, unde hereditate ad domum Parthenopes cum reliqua rerum antiqua- rum collectione gentis istius venerit.

Quicquid ejus sit, Schematis, quod proposuit Bartholinus, repetiit Ficoronius, a pictura Vaticana discrepantiam praeter

54) de Tibiis Veterum p. 221.

55) Act. V. 2. compar. Ficoron, Fig. 2.

56) Mainard, Fig. 25.

alia ostendunt: partim locus actorum obstructus ibi peripetasmatis, Scenaque capitibus bubulcis caeterisque ornamentis decorata; partim virga sive baculus incurvus in manu senis alterius; denique tibicinis in personis terentianis nusquequam occurrens imago et usus. Quae quidem omnia, quoniam in personato Terentio Mainardi frustra quaeruntur, ejusmodi sunt, ut similitudinem sculptarum personarum cum pictis suspectam facere debeant; etsi *terentianum* haud esse Schema, allatis rationibus nondum efficitur. Huc igitur jam studium conferatur, ut quo successu Andriae Terentii monumentum, de quo sermo est, scenicum accommodatum sit, quaeratur.

In eum locum res a Poeta deductas cernis, ut catastrophem feliciter citra spem agentium mox cessuram quivis merito sibi polliceatur. Obstat adhuc tamen promptus ad suspicandum animus *Simonis senis*, quominus *Davo*, *Glycerii* honestum genus atque fortunam cum maxime ingenue aperturo auscultare velit. Hunc narrationem suam vix exorsum medio sermone intercipit senex neque ultra fari finit, dolos serviles ad dissolvendas nuptias Pamphili filii cum Chremetis attici civis filia excogitatas, identidem metuens herus. Quin adeo, qua praecipitantia mentis agitur, *Dromonem* lorarium alta voce accersit, qui *Davum* intro rapiat sublimem vincitumque adservet.

Parum illi *seriam gravitatem* ⁵⁷⁾ romani comici adsecuti mihi videntur, qui senem nostrum verberibus in *Davum* saevitum statuunt; atque immoderationis hujus, in *Comoedia* nequaquam ferendae, exemplum perhibent servum illum coram populo flagello mulcatum, schemate Herculansenfi, indignum visu, effigiatum. Consentunt in eo artis magistri, plagas et verbera, vel tristem vel nullum in *Comoedia* effectum habitura, atque, nisi misericordiae sensum, ab hoc fabularum genere exsulantem,

57) Qualem Donatus laudat ad Terentii Adelph.

motura, ad risum spectatoris captandum unice comparata, comico Dramati sumro opere adversari; neque posse ea, quae tragicæ severitatis sunt, absque seurrilitate, a Comoediæ scriptore scenæ mandari⁵⁸⁾. Quas quidem regulas, si vel una cogitationis subtilitate niterentur, veritas ipsa nomenque eorum, qui scripsere, commendaturum incolumesque præstiturum videtur. Nunc vero quoniam et antiquitatis, veri omnis pulchrique moderatricis, observatione præstructæ sunt, et eorum, qui plurimum virium in arte comica habere putantur, ratione confirmatæ: haud mirum, si quamvis violationem ejus, quod sensus antiquus aequè ac hodiernus decorum in his partibus probavit, hac trutina ponderetur, ad hanc perticam exigatur.

Aristophanes, elegans imprimis et venustus Comoedopoëta, magnam ex ea re laudem adeptus est, quod nugis theatri sublatis, cum aliâ omnia ridicula magis quam faceta atque sannionis potius dexteritatem quam actoris artem requirentia, Comoedia exterminavit, tum⁵⁹⁾.

fugientes et verberibus caesos et decipientes

Hæ vituperans primus depulit, et servis vincula solvit,

Quos inducere semper anabant plorantes, atque ob id unum,

Ut conservus ridens prægnates huic tumices, roget ista:

Miser heu, tua quid patitur pellis? num tibi duri populavit

Lori latera exercitus atrox et tergi arbutta secavit?

Neve putes ad hunc venustatis Atticæ gustum hebetiores sensu fuisse Romanos; en concinna ad Terentium⁶⁰⁾ observatio Donati animadvertentis, modo omnem *saevitiam comicam* aut in comminatione esse aut in apparatu verberum. Quae caute sic

58) Diderot. I. 285. compar. Lessing. Dram. II. 28.

59) Pax V. 741. seq.

60) Eunuch. V. 6.

posuit Donatus, probavit Terentius, ad nullam, ne incitatoris quidem argumenti, videlicet Eunuchi scenam, nedum in fabula sedatioris indolis, qualis *Andria* est, verberum ministerio absurdum in modum usus.

Hic aliquis forsitan mihi *Sannionis* in *Adelphis* cum *Aeschino* concertantis dentes omnes labefactas objecerit, colaphis tuber totum caput, lorisque tergum opertum. Sed locum adspice, quo constituuntur ambo, ut quanto vehementius lenoni vapulanti irascaris, tanto paratiorem adolescenti verberanti veniam esse velis. Atque homini lenoni quidem nihil nimis grave et quod miseratione vel indignatione spectatoribus dignum visum esset, accidere potuisse videtur, ut quem pestem, perjurum, perniciem communem adolescentum detestari, cui quoque mala quaevis ac dira imprecari solebant. Tanta lenonina disciplina apud Terentium invidia vrgetur, ut velut abjectissimae fortis homines constanter ab eodem inducantur iisque coloribus denigrentur, quibus nec Davorum nec ipsarum unquam meretricum mores sistere a se impetrare potuerit. Davus, servus licet conditione at mentis ingenuitate pro ea, qua Terentius induere persona amavit, libero ulli vix cedens, lenonem, quamvis libertate sua contra servum superbientem, ea odii liberalis acerbitate persequitur, quae multitudinis animos ad benevolentiam allicere debuerit. Namque impurissimus Davi ore audit leno, atque fervorum aliquis personam descripturus non secus ac in Phormione Geta⁶¹⁾, consideratione ejus cohorret. Hi quippe juvenes, paedagogi servi curae creditos corrumpabant, omnia, quae docuisset ille, monuisset bene, praecepisset sedulo⁶²⁾ suis lenociniis inquinando et obliterando. Quicquid delinqueret Davus, obsequio magis et indulgentia in heriles filios, quam

61) Phorm. I. 2.

62) Adelph. V. 9.

perversitate aliqua naturae morumque turpitudine deliquisse judicabatur; dignus ob id, cujus uti vitia nunc excusentur, nunc tegantur crebro a Poeta, ita personam partesque in Comedia non ferant modo sed adament quoque homines.

Ejus farinae vapulans iste terentianus nebulo est. Quid Aeschinus? Adolefcens hic fingitur pecuniosus idemque per insolentiam eos laceffens, quos obnoxios sibi videret. Non flagitiosus ille, nec citharistriae quamvis depereat amore, vel famam potius amoris in se transferri patiatur: omnis animo pudor recessit juveni, ignominiose vappam tractanti, aequiorem fortem haud promeritum. Et illud observandum, proprio Marte Davum, non quod ita jussisset aut innuisset herilis filius, manus inferre lenoni; atque minis, saevitiae comicae finibus, hic quoque transactum negotium fuisse, nisi praeceps Davi ira locum sanis consiliis praeclusisset. Effectum denique verberum, tibicina arguit lenoni erepta, commodiori via juveni, cura ancipiti distento, difficulter reddenda.

Nihil horum in *Andria* deprehendere datur. Nullum, ne tantillum quidem, ex verberato Davo ad promovendam actionem momentum accedere novimus; ut, si caedatur hic, id modo iracundiae explendae, minime secreti alicujus, quod fervet iste, extorquendi causa jussisset Senex putandus sit. Nam secretum ingens de Glycerio, *cive Attica*, quamvis neque Davum neque spectatores admodum falleret, praeter *Critonem* nemo tamen aperire planumque facere potis erat.

Pater ille Terentii, summum probrum filii ex uxore, meretricis sorore credita, veritus quo avertat; id agit, ut Chremetis ei despondeat gnatam, opibus et honore valentem. Davum simul participem consilii facit, quo filium pertentet atque illiberales, uti ferebantur, amores suadendo ipsi eripiat. Quae servis mandant domini, absque minis raro consummari cernis.

Itaque Simo morem servans⁶³):

Si fensero hodie quidquam in his te nuptiis

Fallaciae conari, quo fiant minus:

Aut velle in ea re ostendi quam sis callidus:

Verberibus caesum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad
necem —

Mox tamen festivum rei colorem inducens atque subjungens:

Ea lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te
molam

comicum *decorum* probavit restituitque in locum. Minis ultio respondet, atque fenex, quamvis, negotii suspiciosissimi nullum exitum inveniens, exardescat, *vinculis* tamen contentus est. Quin modum vel sic excessisse, duriusque, quam paternus in filium amor hujusque cum Davo necessitudo concederet in servum animadvertisse se, ultro posthac fatetur fenex. Rebus enim per Critonem pacatis nubeque errorum dispulsa, Pamphilum de Davo percunctantem respondendo eludere quaerit Simo, ut, quod juveni molestum auditu foret, vinctum illum esse, ipsi aliquamdiu reticeat. Hinc illa fenis:

Non potest venire;

et sciscitante filio:

habet aliud magis ex sese et majus;

tandem professio ipsa:

vinctus est.

Neque minor est admiratio simplicitatis in admonitione filii:

Pater, non recte vinctus est,

quam humani ingenii in responsione patris:

Haud ita iussi⁶⁴).

63) I. 2 fin.

64) V. 4 fin.

Quid plura? Vinctum Davum verba poetae loquuntur, talemque omnino tabella comica vetusti libri scenae huic praefixa repraesentat, personam utriusque senis adpicta, quorum alter, Chremes nomine, litiganti tumido ore patri, ne saeviat ultra, moras neectere gestit. Quae quidem vera genuinaque rei imago, quantum a vapulari sermo schematis Ficoroniani discedat, tantum Comici prudentia et modestia ab Exodiariorum rufficitate distare existimari debet. Equidem ludicrae fabulae, nobis ignotae, scenam respexisse auctorem schematis dixerim, jocularisque argumenti indicium adtulerim flagellis *ad tibiam*, barbarice pariter⁶⁵⁾ atque ridicule caesum in illo seruum. Siquidem quo jure atque successu in Terentii fabulam tractum schema vidimus; eodem de plautino argumento interpretari licebit. Totidem enim, quot in schemate sunt, personas offerunt *Captivi* Plautina, atque argumentum indiscretae similitudinis cum Terentiano illo: *Hegionem*, puta, senem, hujusque jussu vincula expedientem *lorarium* in *Tyndarum* servi nomen mentitum, obloquente *Aristophonte*, sicut apud Terentium *Chremes*⁶⁶⁾, Verberibus nuspiam locus in scena.

Gestus senilis.

Gestus scenicus personatis Terentii valde solemnus, is est, quo manu, digitis collectis, ori admota deducitur oculus. Late patet hic gestus, cujus rationem usumque, licet ex parte tantum, cognovisse expedit, ut personas in imitationibus artis veteris hoc gestu crebro agentes quo referre possis, tibi suppetat. Indagandi molestiam minuit hoc, quod eadem apud Italos ad nostram usque aetatem vigeat gesticulandi ratio, quibus eodem sensu eademque inconstantia rebus accommodare cum veteri-

65) Pollux Onom. IV. 7 extr.

66) Captivi III. 4 extr. et Sc. 5.